

Mais Əmrahov
AMEA-nın A.A.Bakıxanov adına
Tarix İnstitutunun şöbə müdiri,
tarix üzrə elmlər doktoru,
professor

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Oktyabrın 7-də "Evronews" televiziyasına müsahibə verən İ.Əliyev yuxarıda qeyd olunan məsələlərə aydınlıq gətirmişdir. Müxbirin "Ermənistan Türkiyənin burada ciddi təsir göstərdiyini, o cümlədən hərbi yardım kimi məsələlərdə Sizi təchiz etdiyini deyəcək. Siz Türkiyənin bu münaqişədə ölkənizə nə dərəcədə təsir göstərdiyini və hərəkətlərinizi sürətləndirdiyini deyə bilərsiniz?" sualına cavabda bildirmişdi ki, "Türkiyə heç bir şəkildə münaqişəyə cəlb olunmayıb. Biz özümüz savaşıyıq. Bəli. Biz Türkiyədən silah alırıq... lakin bizim əsas silah tədarükümüz Türkiyə deyil. Biz aldığımız silahlara pul ödəyirik, Ermənistan isə pulsuz alır". Müxbirin "Diplomatiya Sizin üçün seçim yoludurmu? Bu münaqişədən fərqli çıxış yolunu tapmaq üçün Siz Ermənistanın Baş Naziri ilə bir araya gəlib danışıqlar apararsınız?" sualına İ.Əliyev Azərbaycan tərəfinin tək cəhətə deyil, diplomatiya cəhətində də üstün olduğunu müxbirin diqqətinə çatdıraraq, Ermənistanın iki sabiq prezidenti ilə danışıqlar apardığını, Ermənistan hökumətinin məsələyə konstruktiv yanaşmadığını və mövqeyini dəyişmədiyini bildirdi. (1,10 oktyabr, s.3).

Bu fikir digər ölkələrin xarici siyaset üzrə rəhbərləri, diplomatik nümayəndələri tərəfindən də səsləndirilməyə başlanmışdı. AzərTAC xəbər verirdi ki, İranın Ali Rəhbəri Seyid Əli Xamneyinin Xarici Siyasət üzrə müşaviri Əli Əkbər Vilayəti İran nüfuzlu "Keyhan" qəzetinə müsahibəsində deyib: "Azərbaycanın işğal olunmuş əraziləri boşaldılmalıdır. Bütün ölkələrin ərazi bütövlüyünə hörmət edilməsi BMT Nizamnaməsinin əsas prinsiplərindən biridir və biz də təşkilatın üzvü olaraq, ona sadıq qalıyıq. (1,10 oktyabr, s.3)

Euronews informasiya kanalının müharibənin ilk günündə Frans-Press agentliyi ilə birgə yayımladığı "Dağlıq Qarabağ: Azərbaycanla Ermənistan arasında atışma gücləndikcə onlarla insan öldürüldü" başlıqlı yazıda ABŞ, Fransa, Rusiya, Kanada və digər ölkələrin münaqişədən narahat olduqları, tərəfləri atəşkəsə çağırmaları və ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində həll yolu tapılması haqqında fikirlər səsləndirmiş, "Dağlıq Qarabağ: Ermənistan və Azərbaycan gücləri arasında nəyə görə şiddət partlayışı yaşandı?" adlı geniş araşdırmada ümumi xarakterli obyektiv yanaşmalar, konfliktin Cənubi Qafqazda ümumi vəziyyətə mənfi təsiri, beynəlxalq ekspertlərin yanaşmaları ilə xarici qüvvələrin,

İkinci Qarabağ - Vətən müharibəsi dünya kütləvi informasiya vastələrində

əsasən də Rusiyanın marağı ortaya qoyulmuşdur. (1,10 oktyabr, s.3)

ABŞ-ın nəhəng "CNN" informasiya kanalı da 44 günlük Qarabağ müharibəsinə çox geniş yer ayırmışdır. Kanalın "Ermənistanla Azərbaycan arasında mübahisəli bölgəyə görə qarşıdurmalar başlayır", "Ermənistan və Azərbaycan mübahisəli bir bölgə üstündə toqquşur. Bilməli olduğunuz şey budur" adlı araşdırmalarında konfliktlə bağlı hər iki tərəfin mövqeyini ortaya qoyulsa da, Qarabağ mübahisəli ərazi kimi təqdim edilərək "Artsax" adlandırılmışdır (13). "CNN" də digər dünya kanalları kimi müzdluların Azərbaycan tərəfindən döyüşdüyünü iddia etmişdir. "Mənbə bildirir ki, Suriyadan olan üsyançılar Azərbaycan və Ermənistan arasındakı qarşıdurmada döyüşməyə cəlb olunurlar" adlı yazıda (həmmüəlliflər - İstanbul bürosundan Gul Tuysuz, Kardobadab Tim Lister və Yerusəlimdən Kareem Khadler) Türkiyənin dəstəklədiyi Suriyanın Milli Ordusunun əsgərlərindən biri ilə görüşməsi, onun Azərbaycana səyahət etdiyi və könüllülərin Suriya-Türkiyə sərhəddi yaxınlığında Havar Kilis bölgəsində dayanacağıda bir yerə toplandığı, Qarabağda döyüşmək üçün ümumən 1000 döyüşçünün qeydiyyata keçdiyi iddia edilirdi (14). Oktyabrın 3-də İstanbuldan Arzu Qeybullu və Ermənistanın Aren Melikyanın hazırladığı "Azərbaycan Prezidenti Ermənistanla deyir ki, torpağımızı tərək et və müharibə bitsin" sərəlvhəli yazıda da oxşar iddia irəli sürülmüş (15), Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin "Al-Jazeera" telekanalına verdiyi müsahibəsindəki Fransa prezidenti E.Makronun bu iddianı sübut etməsinin vacib olduğu fikri də yazıya əlavə olunmuşdur. "Liderlər Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsindəki raket hücumu iddialarından qaçırırlar", "Raketlər və ittihamlar Dağlıq Qarabağda ikinci həftədir ki, alovlanır" sərəlvhəli məqalələr tərəflərin bir-birinin sivil bölgələrinə ağır artilleriya və raket atəşinə tutmalarına həsr olunmuşdur. (16)

Oktyabrın 10-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Rusiyanın RBK televiziya kanalına müsahibə verdi. Həmin müsahibə oktyabrın 11-də yayımlandı. Moskvada baş verənlərə dair prezidentin rəyini öyrənmək istəyən müxbirə bildirildi ki, razılaşdırılmış sənədə görə Ermənistan ilə Azərbaycan arasında substansib danışıqlar başlanır, danışıqların formatı dəyişməz qalır. Bu o deməkdir ki, danışıqlar yalnız Azərbaycan ilə Ermənistan arasında aparılırdı, aparılır və aparılacaq. Bu səbəbdən də, Ermənistan rəhbərliyinin məsuliyyəti Dağlıq Qarabağda olan oyuncaq rejimin üzərinə qoymaq üçün göstərdiyi bütün cəhdlər uğursuz oldu (1, 2020, 15 oktyabr, s.1). İ.Əliyev müxbirin onun N.Paşinyanla bir masa arxasında danışıqlar aparmasına münasibət bildirərək Paşinyanın 7 ultimatumunu xatırladaraq qeyd etmişdi ki, N.Paşinyan azərbaycanlıların hissələrini təhqir edəndə biz onu cəzalandırırdıq. İndi o, Putinə təşəkkür etməlidir ki, Rusiya növbəti dəfə Ermənistanı xilas etməyə gəldi.

Rusiyanın RBK televiziya kanalına müsahibəsində İ.Əliyev müxbirin münaqişədə Türkiyənin roluna, Azərbaycanda rusdillilərinin yaşayış tərzinə, təhsilin rus dilində aparılmasına dair sualları faktlarla cavablandırmışdır. Bununla bərabər Azərbaycan Prezidenti son vaxtlarda, xüsusilə Azərbaycan Ordusunun əks-hücum əməliyyatlarına başladıqdan sonra Rusiya kanallarında qatı anti-

Azərbaycan təbliğatının, tok-şouların iş-tirakçılarının saxtakarcasına manipulyasiyasının artmasından təəssüfləndiyini bildirmişdi. İ.Əliyev bununla da müxbirin Azərbaycanda Türkiyə bayrağı ilə yanaşı Rusiya bayrağının olmamasından gileyilməsinə sitiraltı aydınlıq gətirmiş oldu. (1,2020,15 oktyabr, s.3)

Azərbaycan Prezidenti müsahibələrində Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin tarixinə, Ermənistanın Azərbaycana qarşı terror təxribatları dair ətraflı məlumatlar versə də, Rusiyanın kütləvi informasiya vasitələrinin əksəriyyəti (Rusiya 24, Rusiya 1, Dojd, Rusiya Bu gün, RBK kanalları, WarGonzo layihəsi) münaqişə ilə bağlı qeyri-obyektiv mövqə nümayiş etdirmişlər. Sputnikin Ermənistan bürosunun materiallarında "Qarabağ Respublikası", "Qarabağın prezidenti", "Qarabağ Respublikasının paytaxtı" kimi ifadələr işlədərək qondarma "Dağlıq Qarabağ"ın carçısı rolunu oynamışdır.

Rusiyanın internet saytlarında (Qazeta.ru, Lenta.ru) və TACC, İnterfax, Ria Novosti informasiya agentliklərində gedən xəbərlərdə Qarabağ bölgəsində gərginliyin artması, münaqişənin gedişində Azərbaycanın güc üstünlüyü, onun cəbhə bölgəsi olmayan əraziləri bombalaması və sivil insanlara zərər yetirməsi, Türkiyənin Azərbaycana hərtərəfli yardımını və Suriya müzdlularının müharibədə iştirakı tez-tez vurğulanmışdır. Rusiyanın ən böyük dövlət informasiya agentliyi olan TACC-ın Qarabağ konfliktinin işıqlandırılması gedişində Ermənistan haqqında yazıları dominantlıq təşkil etmişdir.

Rusiyanın kütləvi informasiya vasitələrindən fərqli olaraq digər KİV-dəki yazılardanəngli inqilab dalğasında hakimiyyətə gələn Corc Sorosun yetirməsi Nikol Paşinyanın Qarabağdakı erməniləri Yerevana qaçmağa çağırması bildirdi. Rusiya Federasiyasının Yekaterinburq şəhərinin "Znak.com" saytı xəbər vermişdi ki, şəhəri tərək edən insanların axını gündən-günə artır. Rusiyalıtarixçi, analitik, ehtiyatda olan hərbcü Oleq Kuznetsov "Vesti.az" saytıdakı "Qarabağda müharibə artıq başlayıb" başlıqlı məqaləsində yazırdı ki, Azərbaycanın İŞİD-ə bənzər terrorcu "dövlət"lə vuruşduğunu dünyaya çatdırmalıdır. Moskva Dövlət Universitetinin Dünya Siyasəti fakültəsinin Beynəlxalq təhlükəsizlik kafedrasının dosenti, politoloq Aleksey Fenenko "Vestnik Kavkaz"da Ermənistanın Azərbaycan ərazilərini əbədi işğalda saxlamaq planının iflas olmasının səbəblərini təhlil edərək yazırdı ki: "Erməni cəmiyyətində Ermənistan ordusunun 1992-1994-cü illərdəki müharibədə "müvəffəq göstərdiyi", gücünə görə yalnız İsrail ordusu ilə müqayisə oluna biləcəyi və qalibyyətli müharibəni təkrarən, təkbaşına qazanacağı barədə mif daim üstünlük təşkil edirdi". Azərbaycan ordusu yüzillərlə formalaşmış bu mifi 44 gündə darmadağın etdi.

Monteneqronun sabiq prezidenti Filip Vuyanoviç İ.Əliyevə ünvanladığı məktubda BMT Təhlükəsizlik Şurasının 822, 853, 874 və 884 sayılı qətnamələrinə əməl olunmasının vacibliyini vurğulamaqla yanaşı, silahlı münaqişənin tezliklə sülh yolu ilə həllinə nail olunaçağına ümid bəslədiyini bildirdi. (3, 11 oktyabr, s. 10)

Kiyevdə "Ukrayna xəbərləri" İnformasiya Agentliyinin mətbuat mərkəzində "Qarabağda müharibə: Ukraynadan baxış" mövzusunda keçirilən "dəyirmi masa"da "Doktrina" Siyasi Araşdırma-

lar Mərkəzinin rəhbəri Yaroslav Bojko Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin yaranmasının əsas səbəbi kimi beynəlxalq cəmiyyətin həll modellərinin effektiv olmadığını bildirərək "Faktiki olaraq nüfuzlu oyunçuların heç biri hələ yayda baş verən və kəskinləşməyə səbəb olan və onu stimullaşdıran təxribatlara doğru düzgün reaksiya vermədi" demişdi. Milli Strateji Araşdırmalar İnstitutunun nümayəndəsi Denis Moskalik bildirib ki, "İndi baş verən döyüşlər mahiyyət etibarını ilə Tovuz rayonundakı iyul toqquşmalarının davamı və Ermənistanın Azərbaycanın beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhəddində hərbi əməliyyatlar aparmaq cəhdləri fonunda daha da aktivləşərək münaqişənin həllinə dair uğursuz cəhdlərin nəticəsidir". (3, 11 oktyabr, s. 10).

Ukraynalı tarix elmləri namizədi Aleksandr Dudnik qeyd edib ki, "... Ermənistan öz müqəddəratını təyinetmə hüququnu ilə manipulyasiya edir. Axı ermənilərin beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədləri daxilində olan dövləti var. Onların arqumentləri ilə hərəkət etsək, Ukraynadakı çoxsaylı erməni diasporu dövlətimiz daxilində özünün başqa bir dövlətinin yaradılması ideyası ilə çıxış edə bilər".

Ukraynalı şair və ictimai xadim Lesya Mudrak bildirmişdir ki, "Azərbaycana səfər edərkən ölkədə mədəniyyətlərarası və dinlərarası dialoqa dövlətin necə təşviq etdiyinə əmin oldum. Ukraynalılar kimi azərbaycanlılar da çox səmimi, tolerant və mehribandırlar. Dualarımız bu gün Azərbaycan xalqı ilədir. Axı Azərbaycan xalqının indi nə hiss etdiyini biz hamıdan yaxşı başa düşürük. Ölkələrimizin ərazi bütövlüyünün bərpa olunacağına və torpaqlarımızda sülh olacağına inanıram". (3, 11 oktyabr, s. 10)

İraqın dini liderlərindən olan Ayətulla Uzma Seyid Məhəmməd Səid Əl-Təbatəbai Əl-Həkiminin cəbhədəki hadisələrə dair bəyanatlarında bildirilirdi ki, BMT Təhlükəsizlik Şurasının müvafiq qətnamələrinə əsasən Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə hörmət edilməli, ərazilərin zorla işğalına son qoyulmalı, bütün məcburi köçkünlərin öz doğma yerlərinə qaytarılmasına şərait yaradılmalıdır". ABŞ-ın Azərbaycandakı keçmiş səfiri Metyu Brayza da buna oxşar fikirlər səsləndirmişdi.

44 günlük Dağlıq Qarabağ müharibəsinin kütləvi informasiya vasitələrində işıqlandırılmasının təhlili göstərdi ki, bir çox xarici media orqanlarında erməni əsilli jurnalistlər çoxluq təşkil edir və onların müəllifi olduğu yazılarda münaqişəyə qərəzli yanaşmalar açıq şəkildə hiss olunur. İnkişaf etmiş ölkələrdə erməni lobbisinin KİV-ə təsiri də çox güclü olmuşdur. Hətta Ermənistanın siyasi rəhbərliyi bəzi qanlı döyüşləri "müharibə cinayəti" kimi təqdim edərək, media vasitələrini Azərbaycanın əleyhinə yönəltməyə cəhd etmişlər. Ancaq Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev müharibənin ən ağır günlərində belə dünya kütləvi informasiya vasitələrinə müsahibələr verərək müstəqil dövlətimizi, həm də müasir tarixi epoxanı ən geniş dialoq məkanına çevirmişdir. Prezident İlham Əliyevin nümayiş etdirdiyi "konspektsiz" sərbəst nitq, analitik təhlil mədəniyyəti, problemə kompleks yanaşmaq istedadı, ümumiləşdirmə və proqnozlaşdırmaq məharəti dünya liderləri sırasında fərqli bir tərəkür sahibi olduğunu göstərmişdi.

(Davamı var)